

Рецензія на монографію

О. Г. Коваленка та С. В. Афонської (Дроботько)

«Відданість науковій істині» (К.: Наукова Думка., 2018, 232 с.)

Матвієнко Н. М., Інститут рибного господарства НААН

Мандиґра М. С., Національна академія аграрних наук України

У книзі «Відданість науковій істині» описано життєвий шлях видатного вченого — мікробіолога, епідеміолога, клініциста, вірусолога, який зробив неоціненний внесок у розвиток мікробіологічних та вірусологічних досліджень в Україні, — академіка В. Г. Дроботька — багаторічного керівника Інституту мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного, голову Українського наукового товариства мікробіологів, епідеміологів і інфекціоністів. Назва книги цілком відповідає її суті. Монографія не лише охоплює цілу низку наукових питань, яким відомий вчений присвятив все своє життя, але й торкається політичних, моральних та етичних принципів творення науки у цей нелегкий для нашої країни період історії.

У рецензованій книзі детально проаналізовано та узагальнено праці видатного вченого в галузі мікробіології, санітарії та епідеміології, ветеринарної медицини з позицій сучасної науки вперше і глибоко розглянуто його вірусологічні дослідження та дано їм оцінку з урахуванням сучасних знань в галузі вірусології.

В. Г. Дроботько одним із перших в Україні започаткував дослідження бактеріофагів як маркерів чистоти води та засобів боротьби з кишковими інфекціями. Як тільки В. Г. Дроботько став науковцем Київського санітарно-бактеріологічного інституту 1925 року, улюбленим об'єктом своїх досліджень він обрав бактеріофага. А 1931 року, керуючи відділом медичної мікробіології (згодом — відділом патогенних мікроорганізмів), а з 1944 року — Інститутом мікробіології АН УРСР, суттєво поглибив і розширив дослідження у цьому напрямі. Автори у розділах рецензованого науково-інформаційного видання описали своє бачення становлення вченого, шукаючи розгадку відданості його життєвим принципам та науковим істинам. З позицій сучасного стану науки авторами проаналізовано праці Віктора Григоровича та результати його досліджень.

Доля подарувала вченому шанс спробувати себе у конярстві. В. Г. Дроботьку та його колегам вдалося встановити причину виникнення стахіоботріотоксикозу коней. У 1939 році колективу до-

слідників на чолі з В. Г. Дроботьком було вручено високі урядові нагороди за значні досягнення в дослідженні хвороб тварин. Значення мікотоксикозів для медицини і ветеринарії було настільки великим, що у 1956 році в Києві було скликано всесоюзну нараду, присвячену цьому захворюванню, а в Москві організовано першу лабораторію, завданням якої було вивчення природи токсикологічних інфекцій. Таким був суспільний резонанс і наслідки відкриття В. Г. Дроботьком та його колегами нового напрямку в мікробіологічній науці — мікотоксикології.

Нам, вірусологам, імponує те, що цей вчений, перш, ніж приступати до ґрунтовних досліджень бактеріофагів, суттєво зміцнив методичну і розширив експериментальну базу, сконструювавши простий і доступний для лабораторних робіт бактеріальний фільтр, цілком придатний для виділення вірусних препаратів та розробив сольові середовища для культивування бактерій — хазяїнів вірусів. Користуючись розробленим інструментарієм, він виділив та охарактеризував низку бактеріофагів, специфічних до збудників таких небезпечних хвороб, як холера і дизентерія, заклавши основи вітчизняної фаготерапії та відкрив явище «спонтанної лізогенії», впритул підійшовши до відкриття фаголізогенії та інтеграції геномів вірусу і хазяїна. Цілковитим оправданим, як виявилось потім, було його припущення, що лізис клітин бактерій зумовлюється агентом, індукованим «спонтанним бактеріофагом», тобто, за сучасною термінологією профагом, інтегрованим з геномом клітини-хазяїна. Керуючись своїми та літературними даними, В. Г. Дроботько вперше висунув цікаві гіпотези про механізм репродукції вірусів як «синтез вірусних нуклеопротеїдів клітиною хазяїна, подібно до своїх власних біополімерів», а також про універсальність і провідну роль нуклеїнових кислот у відтворенні клітин і їхніх компонентів. Такий же механізм і для вірусів. Ці гіпотези В. Г. Дроботька врешті-решт стали передумовою та прискорили відкриття, результатом яких стало створення революційної основної догми молекулярної біології французькими вченими Ф. Жакобом, Ж. Моно та А. Львовим.

В. Г. Дроботько передбачив велику перспективу у вивченні фітонцидів — антибіотичних речовин із рослин, що, на відміну від антибіотиків, є комплексними природними сполуками, до яких, як правило, немає «звикання» та формування стійкості у патогенних мікроорганізмів. На основі цієї важливої концепції вченим було створено ряд лікарських засобів (іманін, новоіманін, аренарин та ін.), що й до цього часу є в арсеналі «зеленої аптеки», якій він присвятив добру дециду свого життя та виховав багато науковців-послідовників, практичних працівників у галузі медицини, зокрема народних цілителів.

Характерною особливістю рецензованого видання є те, що його автори особливу увагу читача акцентують на прагненні В. Г. Дроботька узагальнювати отримані результати в окремих, одноособових

статтях та книгах, а також популяризувати отримані знання у відповідних виданнях. Цінним доробком авторів книги є бібліографія, яка містить 158 джерел власних робіт вченого, а також 47 джерел літератури про нього, що надає рецензованій роботі довідкового значення. Книга гарно проілюстрована фотографіями, почерпнутими з музею Інституту мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного НАН України та сімейного альбому родини Дроботьків, цитатами з його наукових і художніх творів, що прикрашають і унаочнюють висловлені думки і свідчення авторів про цього великого вченого.

Рецензована книга заслуговує найвищої оцінки і, безперечно, буде корисною для зацікавлених фахівців — біологів і дослідників, практиків, хто має інтерес до історії науки.